

УДК: 336.71:336.1+005.52

Михайло Крупка

доктор економічних наук, професор,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
м. Львів, Україна
mykhaylo.krupka@lnu.edu.ua
ORCID ID: 0000-0002-8775-1397

Богдана Вишивана

кандидат економічних наук, доцент,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
м. Львів, Україна
bohdana.vyshyvana@lnu.edu.ua
ORCID ID: 0000-0002-1206-9975

Василь Синенко

аспірант,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
м. Львів, Україна
Vasyl.Sylenko@lnu.edu.ua
ORCID ID: 0000-0002-3639-5628

БАНКІВСЬКА СИСТЕМА В УПРАВЛІННІ ПУБЛІЧНИМИ ФІНАНСАМИ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Mykhaylo Krupka

Dr. Sc. (Economics), Prof.
Ivan Franko National University, Lviv, Ukraine

Bohdana Vyshyvana

Ph.D. (Economics), Assoc. Prof.,
Ivan Franko National University, Lviv, Ukraine

Vasyl Sylenko

Postgraduate student (Ph.D. student)
Ivan Franko National University, Lviv, Ukraine

THE BANKING SYSTEM IN PUBLIC FINANCE MANAGEMENT UNDER UNCERTAINTY

Анотація. У статті досліджено роль банківської системи в управлінні публічними фінансами в умовах макроекономічної та геополітичної невизначеності. Розкрито механізми впливу банків на бюджетну стабільність, обслуговування державного боргу та ефективність фіскально-монетарної координації. Обґрунтовано значення цифрових технологій, інструментів ризик-менеджменту

та раннього попередження для зміцнення фінансової безпеки. Проаналізовано міжнародний досвід і наведено аналітичні моделі оцінювання впливу банківського сектора на публічні фінанси. Запропоновано комплекс заходів щодо підвищення стійкості банків і оптимізації взаємодії з державними інституціями для забезпечення стабільного економічного зростання. Особлива увага приділяється взаємозв'язку між регуляторною політикою та прозорістю фінансових потоків. Результати дослідження мають прикладне значення для формування стратегій антикризового державного управління. Обґрунтовано необхідність синергії між банківським сектором і публічними фінансами в умовах системних трансформацій.

Ключові слова: публічні фінанси, банківська система, макроекономічна невизначеність, фіскально-монетарна політика, фінансова стабільність, цифрові технології, ризик-менеджмент, державний борг, сталий розвиток.

Abstract. The article explores the role and importance of the banking system in managing public finances under conditions of macroeconomic and geopolitical uncertainty. The author emphasizes that the effective functioning of the banking sector significantly influences fiscal stability, the sustainability of public debt, and the efficiency of fiscal-monetary coordination. Particular attention is paid to the dual role of banks as both facilitators of government borrowing and potential sources of systemic financial risk. The study substantiates the necessity of regulatory prudence, capital adequacy, and liquidity resilience as foundational pillars of a stable financial infrastructure.

The research highlights that during periods of economic turbulence, banks act as both financial intermediaries and stabilizers by providing liquidity, purchasing government securities, and participating in budgetary financing mechanisms. However, the article also warns against excessive dependence on bank-based financing, which may heighten fiscal vulnerabilities in the face of market volatility and deteriorating asset quality.

A special focus is given to the role of digital financial technologies (FinTech) in enhancing transparency, efficiency, and responsiveness in public finance management. Tools such as e-budgeting, real-time payment platforms, and central bank digital currencies (CBDCs) are considered as promising solutions for increasing operational agility and reducing corruption risks. At the same time, the article addresses the associated cyber, legal, and technological risks that must be managed within a robust institutional framework.

Through the application of regression analysis, VAR models, and scenario simulations, the author demonstrates how changes in banking indicators (e.g., liquidity, NPL ratios, capital adequacy) affect public finance metrics such as budget deficit and debt servicing costs. The findings suggest that improved coordination between central banks and treasuries, coupled with real-time monitoring systems and predictive risk models, can significantly enhance a government's capacity to maintain fiscal balance under stress.

The study also draws comparative insights from international crisis-management practices, including those of the EU and the US, identifying gaps and specificities in Ukraine's approach to banking sector reform. Based on this analysis, the article proposes a comprehensive set of recommendations aimed at strengthening institutional cooperation, improving macroprudential oversight, and expanding the use of technological innovations to secure long-term fiscal sustainability.

Overall, the article provides a scientifically grounded conceptual framework for understanding the interaction between banking systems and public finance governance, and offers practical guidance for policymakers, regulators, and financial institutions seeking to increase the resilience of national economies to future shocks.

Key words: *public finance, banking system, macroeconomic uncertainty, fiscal-monetary policy, financial stability, digital technologies, risk management, public debt, sustainable development.*

Постановка проблеми загалом та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Управління публічними фінансами є одним із фундаментальних завдань держави, адже успішна реалізація соціально-економічної політики залежить від ефективного розподілу, використання та контролю за державними ресурсами. Банківська система так само є центральною ланкою фінансового посередництва та джерелом кредитних і розрахункових операцій, від яких значною мірою залежить стабільність не лише економіки загалом, а й державних фінансів зокрема. У світлі глобалізації та пришвидшеного розвитку технологій, а також частих економічних і геополітичних коливань, роль банківського сектора суттєво зростає, оскільки саме він першим реагує на зміни в кон'юнктурі ринків та забезпечує перерозподіл фінансових ресурсів між різними сегментами економіки.

Невизначеність, що притаманна сучасній світовій економічній системі, виявляється у швидких і часто непередбачуваних коливаннях валютних курсів, зміні вартості сировинних ресурсів, дестабілізації торговельних потоків, а також у динамічних змінах попиту та пропозиції на глобальних фінансових ринках. Такі процеси відображаються не лише на макроекономічних показниках, а й мають безпосередній вплив на стійкість національних фінансових систем, зокрема створюючи додаткове навантаження на державний бюджет. Це, своєю чергою, змушує державні інституції – міністерство фінансів, казначейство, податкові та митні органи – оперативно реагувати на зовнішні виклики та адаптувати фінансову, бюджетну і фіскальну політику до умов мінливого ринкового середовища, яке перебуває під впливом глобальних економічних, політичних і технологічних чинників. У таких умовах банківська система відіграє надзвичайно важливу роль як своєрідний «амортизатор» економічної нестабільності, виконуючи функції посередництва у русі капіталу, здійснюючи кредитування, акумулювання депозитних коштів населення та бізнесу, а також використовуючи монетарні інструменти, що перебувають у розпорядженні центрального банку. Разом з тим, за умови недостатнього рівня ліквідності, недокапіталізованості банків або виникнення кризових явищ у фінансовій системі, банківський сектор може не лише втратити здатність до стабілізації, але й сам стати джерелом додаткових ризиків і загроз для фінансової безпеки держави, особливо в періоди підвищеної економічної турбулентності.

Зростання складності управління публічними фінансами в таких умовах проявляється в кількох аспектах. По-перше, необхідно забезпечити безперебійне фінансування соціальних зобов'язань держави, утримуючи стійкість бюджету та контроль за державним боргом. По-друге, доречно оперативно реагувати на

появу нових ризиків, що можуть виникати як на внутрішньому ринку (зміни в оподаткуванні, запровадження нових нормативів для банків) так і на зовнішньому (глобальні фінансові кризи, вплив капіталів). По-третє, важливо створювати сприятливе регулятивне середовище, яке б стимулювало розвиток банківського сектора та водночас унеможливило надмірні спекулятивні операції з боку фінансових установ, що можуть загрожувати бюджетній стабільності.

З огляду на це, постає проблема визначення механізмів та інструментів, через які банківська система може виконувати роль не лише «провідника» державних фінансів, а й «стабілізатора» у складні періоди економічних і політичних потрясінь. Досягнення синергії між банківським і державним секторами дає змогу оптимізувати управління публічними фінансами, покращити ефективність збору та розподілу бюджетних коштів, забезпечити стабільне фінансування розвитку стратегічних галузей. Проте без ґрунтовного дослідження та системного аналізу складних взаємозв'язків «банки – державні фінанси» можлива поява асиметрії інформації, перекосів на ринку кредитування, а також зростання вразливості економіки до світових фінансових шоків.

Зв'язок із науковими й практичними завданнями полягає в тому, що ефективне функціонування банківської системи та відповідне регулювання мають безпосередній вплив на соціально-економічну стабільність і добробут громадян. З наукового погляду, проблема взаємодії банківського сектору та державних фінансів є багатовимірною і стосується таких аспектів, як грошово-кредитна політика, бюджетне планування, регулювання ризиків, моніторинг фінансової стабільності. З практичного боку результати дослідження можуть сприяти розробленню ефективніших інструментів фіскальної та монетарної політики, вдосконаленню системи нагляду за банками, а також формуванню стратегій протидії кризовим явищам. Крім того, такі напрацювання мають вагоме значення для міжнародних фінансових організацій, які в умовах глобальних викликів розглядають питання стійкості банківської системи та прозорості державних фінансів як обов'язкові компоненти фінансової безпеки країн в умовах сучасних викликів і загроз.

Отже, дедалі більша складність управління публічними фінансами в умовах невизначеності зумовлює потребу всебічного дослідження ролі банківської системи з акцентом на те, як банки можуть сприяти або, навпаки, перешкоджати державним органам досягати фінансової стабільності, економічного зростання і соціальної рівноваги. Наукове вирішення цієї проблеми дасть змогу поглибити розуміння практичних механізмів, що забезпечують збалансоване функціонування економіки та високий рівень довіри до фінансової системи, зокрема у кризових або посткризових періодах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, які розглядають досліджувану проблему, на яку спираються автори, виявлення недосліджених аспектів проблеми, якій присвячена публікація. У сучасній науковій літературі можна виділити два основні напрями досліджень взаємодії банківської системи та управління публічними фінансами: аспект стабільності банків і узгодження банківської діяльності з бюджетною політикою. Перший напрям зосереджений на впливі активності банківського сектору на формування державного боргу та бюджетних надходжень,

а також на механізмах підтримки ліквідності [1; 3; 11]. Другий – аналізує роль банків у фінансуванні державних програм та придбанні урядових цінних паперів, розглядаючи тісну взаємодію з центральними органами влади [5].

У працях МВФ і Світового банку [2; 4; 6; 9] підкреслено ризик зростання державного боргу та фінансових дисбалансів у випадку відсутності дієвого регулювання банківської діяльності. Технологічна трансформація банків, зокрема, розвиток фінтех-рішень, розглядається як чинник, що здатен оптимізувати взаємодію між банками й органами державного управління. Водночас дослідження не охоплюють комплексне оцінювання впливу фінансових технологій та інструментів ризик-менеджменту на стабільність публічних фінансів. У наукових джерелах незавершено формування цілісного підходу до інтеграції монетарних і фіскальних заходів у контексті зростання економічної невизначеності. У деяких роботах простежується фрагментарне вивчення ролі банківських інструментів у стримуванні боргового навантаження на бюджет [11].

Окрему увагу приділено ймовірним ризикам у разі зниження рівня пруденційного нагляду та неефективності систем раннього попередження (early warning systems) [11]. Значна частина публікацій розглядає досвід країн, які зазнали фінансових потрясінь [3], проте відсутні уніфіковані методики, що враховували б геополітичні шоки чи пандемічні виклики. У новітніх дослідженнях акцентується на необхідності прозорих регулятивних середовищ [10], але недостатнього висвітлені коротко- й довгострокові наслідки для державно-фінансової стабільності. Унаслідок цього формуються лакуни, пов'язані з інтеграцією системи управління ризиками в банках і політики державного боргу. Усе це вказує на потребу комплексного дослідження зв'язків «банки–державні фінанси» з урахуванням сучасних викликів і технологічних змін. Недостатність системного аналізу таких чинників, як структура банківських активів та глобальні економічні тренди, заважає сформувати єдину концептуальну модель ефективної взаємодії. Залишається актуальним завдання виокремлення взаємозв'язків між ефективністю банківського сектору та стійкістю державних фінансів, поглибивши науково-практичний підхід для прийняття рішень.

Формулювання мети дослідження. Метою статті є виявити механізми, за допомогою яких банківська система впливає на прозорість і ефективність використання державних коштів за умов невизначеності, та визначити канали взаємодії з органами влади для забезпечення стабільності бюджетних надходжень і раціонального управління державним боргом. Крім того, дослідження спрямоване на розроблення рекомендацій щодо вдосконалення інструментів монетарної та фіскальної політики, необхідних для мінімізації ризиків і посилення позитивного впливу банків на соціально-економічний розвиток. Таке комплексне поєднання аналізу банківської діяльності, державних фінансів і регуляторних механізмів дасть змогу краще зрозуміти, як синергія між банківським сектором і владними структурами може сприяти загальній фінансовій стабільності та сталому економічному зростанню.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Управління публічними фінансами зазвичай розглядається як комплекс заходів, спрямованих на формування, розподіл і використання державних грошових ресурсів з метою досягнення економічної та соціальної рівноваги в суспільстві. Водночас вагоме значення мають такі елементи,

як бюджетне планування, податкове регулювання, казначейське обслуговування, а також зовнішнє та внутрішнє фінансування урядових програм [1]. Науковці наголошують, що якісне управління публічними фінансами тісно пов'язане із прозорістю та підзвітністю інституцій, адже рівень довіри суспільства до державних органів визначально впливає на успішність реалізації фіскальної політики [2].

Банківська система є центральною ланкою фінансового посередництва, а тому відіграє унікальну роль у забезпеченні належного перерозподілу ресурсів між приватним сектором і державою [2]. Банки сприяють акумуляції податкових надходжень, обслуговують державні рахунки й надають кредитні ресурси для покриття бюджетних дефіцитів або реалізації інфраструктурних проєктів. На думку окремих авторів, саме через банківські механізми (випуск державних цінних паперів, кредитні лінії, операції на міжбанківському ринку) державні інституції можуть оперативніше реагувати на зміни макроекономічних показників і стримувати ризики, пов'язані з дефіцитом бюджету [3].

Утім, надмірна залежність від банківських ресурсів може підвищувати чутливість держави до коливань на фінансовому ринку. Якщо в банківській системі накопичуються проблемні кредити або падає рівень ліквідності, це здатне провокувати нестабільність у бюджетній сфері та перешкоджати реалізації державних програм [4]. Відтак, роль банків можна охарактеризувати водночас як позитивну (забезпечення грошової ліквідності й підтримка інвестицій) і ризикову (потенційні джерела кризових явищ та обмежений вплив держави на діяльність приватних банків).

На сьогодні у науковому дискурсі виділяють декілька ключових парадигм, які пояснюють природу та характер взаємозв'язків між банківською системою і державним сектором. Класична школа [5] розглядає банки як приватні структури, що здійснюють посередницькі функції на ринку, а держава, зі свого боку, покликана мінімально втручатися у банківську діяльність і зосереджуватися на забезпеченні «правил гри». У кейнсіанському підході [5] держава та банки взаємодіють значно активніше: уряд використовує банківську систему для регулювання сукупного попиту, тоді як банки, отримуючи стимулювальні ресурси, допомагають утримувати високий рівень зайнятості та економічного зростання.

Монетаризм [5] акцентує увагу на ролі центрального банку в контролі за грошовою масою, вважаючи, що надмірне втручання держави в економіку породжує інфляційні ризики та макроекономічні дисбаланси. Представники інституціоналізму [5] роблять наголос на необхідності ефективної правової бази, що регламентує діяльність банків і формує «правила гри» для всіх учасників ринку, включно з урядовими структурами. Згідно з цим підходом, якість формальних і неформальних інститутів (законів, етичних норм, корпоративної культури) є визначальним фактором рівня довіри до банків і дієвості державних рішень.

Попри різницю у фокусі, усі згадані концепції сходяться на тому, що гнучке та зважене регулювання банківського сектора з боку держави здатне збалансувати цілі стабільності (боротьба з інфляцією, підтримка ліквідності) й економічного розвитку (залучення інвестицій, стимулювання бізнесу). Однак питання рівня та інтенсивності такого втручання досі є предметом дискусій. Саме в цьому полягає

необхідність розроблення комплексних підходів, що враховують галузеву специфіку банків, особливості політичної системи й актуальні макроекономічні виклики [3].

Невизначеність у макроекономічному середовищі формується під впливом зовнішніх (коливання на світових фінансових ринках, зміни цін на сировину, глобальні кризи) та внутрішніх факторів (політична нестабільність, недостатність прозорих регулятивних рамок, обмеженість доступу до кредитних ресурсів). Аналіз досліджень МВФ [2] вказує, що у періоди підвищеної невизначеності банки можуть посилювати або послаблювати кризові явища, залежно від рівня диверсифікації їхніх активів і ефективності внутрішніх систем ризик-менеджменту. Складна конфігурація глобальних ланцюгів доданої вартості робить країни більш уразливими до зовнішніх шоків, що зумовлює потребу в адекватних антикризових механізмах у банківському секторі та координації з боку центральних фінансових органів [6].

На практиці для мінімізації негативного впливу невизначеності банки впроваджують процедури стрес-тестування, розглядаючи ймовірність різких змін на валютному, кредитному та фондовому ринках [7]. Системи ризик-менеджменту, побудовані на методологіях VaR (Value at Risk), CVaR (Conditional Value at Risk) чи сценарному аналізі, допомагають прогнозувати потенційні втрати та визначати стратегії хеджування ризиків [8]. Водночас з боку державних органів усе більшого значення набуває співпраця з банками в контексті раннього виявлення диспропорцій у сфері публічних фінансів через обмін інформацією, спільні бази даних та моніторинг системно важливих фінансових установ [9].

На наш погляд, урахування ключових факторів невизначеності в умовах трансформаційних змін глобального фінансово-економічного середовища дає змогу не лише покращити загальну стійкість і надійність банківської системи, а й суттєво сприяти підвищенню ефективності управління публічними фінансами. Це досягається завдяки розробленню та впровадженню більш гнучких, адаптивних і прогностично обґрунтованих регуляторних політик, здатних своєчасно реагувати на внутрішні й зовнішні виклики. Застосування таких підходів забезпечує не тільки оперативну корекцію бюджетно-фінансових механізмів, але й посилює довіру до інституцій, які відповідають за стабільність фінансової системи держави.

Грунтовний аналіз існуючих моделей ризик-менеджменту в банківському секторі свідчить про необхідність їх якісного удосконалення та інтеграції з інструментами фіскального й монетарного впливу. Така інтеграція має на меті створення цілісної системи запобігання кризовим явищам і формування дієвих механізмів протидії фінансовим шокам, що дозволяє забезпечити ефективну взаємодію між державними органами управління та банківськими установами в умовах глобальної економічної турбулентності та зростання ризиків системного характеру [10].

Функціонування банківського сектора в умовах сучасної економіки значною мірою залежить від поєднання комплексу внутрішніх та зовнішніх чинників, які формують його адаптивний потенціал, стійкість до стресових ситуацій та здатність ефективно протистояти кризовим явищам, що виникають як у національному, так і в міжнародному фінансовому просторі. До внутрішніх факторів, які безпосередньо впливають на стабільність банківської діяльності, належать, передусім, організаційна структура банківської установи, рівень її капіталізації, наявність

ефективної системи управління ризиками, механізми регулювання ліквідності, а також здатність до стратегічного планування. Надзвичайно важливим елементом внутрішнього середовища є також якість корпоративного управління (board governance), що охоплює процеси прийняття рішень на рівні керівних органів, систему контролю за виконанням рішень, а також дотримання принципів доброчесності та прозорості. Механізми внутрішнього контролю (internal control systems), у свою чергу, покликані забезпечити своєчасне виявлення та нейтралізацію фінансових, операційних та репутаційних ризиків. Високий рівень прозорості операцій, підкріплений належним інформаційним супроводом і відповідністю нормативним вимогам, створює передумови для зміцнення довіри з боку клієнтів, інвесторів і регуляторних органів. Саме від ефективності вищезазначених компонентів значною мірою залежить, чи зможе банк швидко й результативно реагувати на негативні виклики, пов'язані зі зниженням прибутковості, зростанням проблемної заборгованості або виникненням системних ризиків у фінансовому секторі [7].

Зовнішні фактори охоплюють якість законодавчого середовища, рівень економічної свободи, наявність чи відсутність жорстких регулятивних обмежень, а також поточні геополітичні ризики. Часто саме нестабільна політична ситуація, валютні коливання на світовому ринку чи зміни в регулятивній політиці можуть створювати додаткові загрози для банків, зокрема через масовий вплив капіталу або зростання кредитних ризиків у корпоративному та роздрібному сегментах [6]. Крім того, посилення світової фінансової конкуренції та періодичні глобальні кризи впливають на структуру ресурсної бази банків, оскільки вони змушені залучати кошти на зовнішніх ринках за складних чи навіть обмежених умов [4].

Для оцінювання стійкості банку важливими є інтегральні показники, що відображають його фінансову «витривалість» у динаміці [2], серед яких виділяють:

- адекватність капіталу (Capital Adequacy Ratio, CAR) – показує здатність банку покривати ризики власними ресурсами;

- коефіцієнт покриття ліквідністю (Liquidity Coverage Ratio, LCR) – засвідчує здатність банку оперативного виконувати зобов'язання перед вкладниками та кредиторами;

- якість кредитного портфеля (Non-Performing Loans, NPL) – характеризує відсоток проблемних позик, що безпосередньо впливають на прибутковість і ризикованість операцій;

- показники рентабельності (Return on Assets, Return on Equity) – свідчать про ефективність використання активів та капіталу, а також конкурентоспроможність банку у довгостроковій перспективі [8].

Важливу роль відіграє також рівень диверсифікації клієнтського портфеля (як за галузями, так і за географічними ринками). Чим краще розподілені активи, тим менше банк піддається ризику системних шоків, спричинених кризами окремих секторів економіки чи певної країни [11]. З погляду макроекономічної стабільності, ці критерії відображають стійкість не лише окремих банків, а й усього банківського сектора, оскільки потенційні «точки вразливості» часто виявляються при аналізі сукупних показників сектору.

Ключовим гравцем у забезпеченні стабільності банківського сектора є центральний банк, що має широкий набір інструментів для впливу на ліквідність,

платоспроможність і ринкову поведінку банків. До таких інструментів належать регулювання норми резервування, операції на відкритому ринку, встановлення облікової ставки та впровадження додаткових пруденційних вимог, зокрема підвищених норм капіталізації чи обмежень на окремі види високоризикових операцій [9]. Центральний банк також відповідальний за моніторинг системно важливих фінансових установ, чия діяльність може справити масштабний вплив на економіку [11].

У ситуаціях фінансової нестабільності чи системних криз центральний банк може виступати як «кредитор останньої інстанції», надаючи ліквідність банкам, що опинилися в кризовому стані [4]. Це дає змогу уникнути паніки на ринку та зменшити ризик ланцюгових банкрутств у фінансовому секторі. Проте ефективність ролі регулятора значно знижується за умови низької прозорості, відсутності дієвих інструментів контролю та недостатньої взаємодії з міжнародними організаціями. Такий стан речей може призвести до надмірного лобіювання інтересів окремих великих банків і гальмувати впровадження структурних реформ [10].

Таким чином, забезпечення стабільності банківського сектора в умовах підвищеної економічної турбулентності потребує системного підходу та узгоджених, комплексних дій усіх зацікавлених сторін. Це стосується як власників банківських установ і топменеджменту, які несуть відповідальність за формування внутрішньої політики, управління ризиками, стратегічне планування та дотримання стандартів корпоративного управління, так і центрального банку та відповідних урядових інституцій, які визначають і впроваджують регуляторно-правову базу функціонування фінансового сектору. Участь кожного з цих суб'єктів у процесі підтримання стійкості банківської системи є критично важливою, адже лише за умови їх ефективної взаємодії можливо досягти високого рівня фінансової стабільності. Йдеться не лише про реагування на поточні виклики, а й про створення довгострокових інституційних засад для формування адаптивного, стійкого до ризиків і здатного до швидкої трансформації банківського середовища. Саме така скоординована політика дозволить забезпечити розбудову надійної фінансової інфраструктури, яка буде здатна оперативно й адекватно реагувати на зовнішні й внутрішні шоки, зменшуючи негативний вплив економічної невизначеності, а також убезпечувати бюджетно-податкову систему від потенційних ризиків і загроз, зокрема в умовах глобалізації та посилення взаємозалежностей у світовій економіці.

Банки в сучасній економічній ситуації в Україні відіграють особливо важливу роль у формуванні доходів державного бюджету, зокрема шляхом участі в податковому адмініструванні та проведенні операцій із державними цінними паперами. У багатьох країнах саме банківські установи надають технологічну інфраструктуру для збору податків, забезпечують канали надходження коштів від платників, а також виступають посередниками між урядом і приватним сектором [6]. За рахунок цього значно спрощується процес адміністрування податків, посилюється контроль за рухом фінансів, а відтак зменшується обсяг «тіньового» обігу коштів.

Крім того, банки займають центральне місце у проведенні операцій з державними цінними паперами, беручи активну участь у процесах як на первинному, так і на вторинному ринках. Банки є первинними дилерами під час розміщення облігацій внутрішніх

державних позик (ОВДП) та облігацій зовнішніх державних позик (ОЗДП), що перетворює їх на ключових посередників між державою як емітентом і потенційними інвесторами, резидентами та нерезидентами. Таке партнерство між банківським сектором і державними органами влади не лише сприяє більш гнучкому та оперативному реагуванню на потреби бюджетного фінансування, але й дозволяє мобілізувати внутрішні фінансові ресурси, не залучаючи при цьому надмірні зовнішні запозичення. З боку банків така участь відкриває можливості для ефективної диверсифікації активів, управління ліквідністю, а також впливу на формування кривої дохідності на внутрішньому борговому ринку, що, у свою чергу, може мати макроекономічні наслідки. Проте, за умов підвищеної ринкової волатильності, зростання політичної або економічної нестабільності інвестори можуть висувати вимоги щодо підвищеної дохідності державних цінних паперів як компенсації за ризик. Це ускладнює залучення фінансових ресурсів на прийнятних умовах, підвищує вартість боргового капіталу для держави й, відповідно, призводить до зростання державних видатків на обслуговування боргу, що має критичне значення для фіскальної стабільності країни [4; 11].

Фінансування дефіциту бюджету за допомогою банків можливе через декілька каналів:

- пряме кредитування уряду (кредити, надані комерційними банками або центральним банком) в умовах воєнного стану;
- розміщення державних облігацій (банки стають покупцями таких цінних паперів або гарантом їх розміщення серед інвесторів);
- рефінансування державного боргу (перевипуск чи пролонгація наявних зобов'язань через банківські структури).

Залучення банківського сектору має очевидні переваги, зокрема швидкість залучення коштів та можливість впливати на умови фінансування [11]. Водночас існують і ризики: надмірна залежність від банків може підвищувати вразливість бюджету до коливань на фінансовому ринку, а зростання процентних ставок або вплив капіталу здатні ускладнити процес погашення боргу. Для мінімізації таких загроз уряду варто вдосконалювати регулятивно-правову базу, забезпечувати прозору звітність про рух коштів і своєчасно проводити моніторинг боргових показників [2].

Основні інструменти фінансування дефіциту бюджету через банківський сектор, їх переваги та потенційні ризики узагальнено в табл. 1.

Ризики у банківському секторі – від кредитних і ліквідних до операційних і валютних – можуть безпосередньо впливати на стан державних фінансів, якщо держава значною мірою покладається на банки як джерело залучення ресурсів [7]. У періоди зростання проблемних (непрацюючих) кредитів (NPL) чи недостатності капіталу банки скорочують обсяг інвестицій у державні цінні папери або збільшують дохідність за ними, намагаючись компенсувати підвищений ризик [9]. Це може призвести до різкого зростання вартості боргу для держави та ускладнити процес його рефінансування.

Таблиця 1

**Основні інструменти фінансування дефіциту
бюджету через банківський сектор**

Інструмент	Механізм дії	Переваги	Потенційні ризики
Пряме кредитування уряду (в умовах воєнного стану)	Надання банками позик державі, часто за узгодженими ставками	Оперативне отримання коштів Можливість впливати на умови кредитування	Зростання боргового навантаження Імовірність політичного тиску на банки
Розміщення державних облігацій	Продаж ОВДП чи ОЗДП банкам або через них іншим інвесторам	Диверсифікація джерел фінансування Покращення ліквідності держави	Волатильність ринку Висока вартість запозичень у кризові періоди
Рефінансування боргу	Перевипуск облігацій із новими ставками чи строками через банківські канали	Зменшення тиску на бюджет у короткостроковій перспективі Оптимізація виплат	Ризик накопичення довгострокових зобов'язань Високі витрати на обслуговування

Джерело: складено авторами на основі [1; 4; 6; 11]

У разі, якщо державні банки самі опиняються в стані фінансової нестабільності або на межі неплатоспроможності, уряд змушений вдаватися до екстрених заходів з їх підтримки, зокрема шляхом виділення значних обсягів бюджетних коштів на їх докапіталізацію. Це не лише ускладнює поточне бюджетне планування, але й призводить до суттєвого зростання обсягу державних видатків і підвищення загального боргового навантаження, що чинить тиск на фіскальну систему та обмежує фінансову гнучкість держави в умовах економічної турбулентності [11]. Відтак, рівень ефективності системи управління банківськими ризиками, якість виконання регулятивних вимог, відповідність міжнародним стандартам пруденційного нагляду та прозорість фінансової звітності банківських установ набувають особливої ваги. Саме ці чинники суттєво впливають на загальний рівень макроекономічної стабільності, формують інституційну довіру до банківського сектора та визначають граничні можливості держави у здійсненні фіскального маневрування в умовах обмежених ресурсів [2]. З огляду на це, оптимальним стратегічним підходом слід вважати формування збалансованої структури державних і банківських запозичень з урахуванням особливостей різних сегментів фінансового ринку. У поєднанні з надійною, проактивною системою контролю банківських ризиків це дає змогу не лише знизити ймовірність виникнення системних криз, а й мінімізувати вплив фінансових шоків на бюджетну сферу та забезпечити довгострокову стійкість публічних фінансів.

Одним із найважливіших аспектів монетарної політики, що безпосередньо впливає на спроможність держави залучати фінансові ресурси на внутрішньому та зовнішньому ринках капіталу, є політика облікової ставки, яку формує центральний банк. Облікова ставка виконує функцію орієнтира для вартості кредитних ресурсів у всій банківській системі, визначаючи граничні умови для залучення коштів як суб'єктами господарювання, так і самою державою. Зміна рівня облікової ставки

має значний вплив на рівень грошової пропозиції: її зниження сприяє поштовху кредитної активності банків, стимулює споживчий попит, інвестиції та загальну економічну динаміку, тоді як підвищення облікової ставки обмежує доступ до дешевих ресурсів, стримуючи інфляційні очікування та надмірне споживання [9]. У контексті управління державним боргом більш м'яка монетарна політика означає вигідніші умови для запозичень, оскільки інвестори в державні цінні папери, передусім комерційні банки, страхові компанії та інституційні інвестори, орієнтуються на поточний рівень доходності в економіці, який значною мірою залежить від рішень центрального банку. Окрім політики облікової ставки, істотного значення набувають операції на відкритому ринку — механізми купівлі-продажу державних цінних паперів, що застосовуються центральним банком з метою впливу на ліквідність банківської системи. Зокрема, купівля цінних паперів призводить до вливання ліквідності у фінансову систему, збільшує попит на боргові інструменти держави, що може сприяти зниженню їх доходності й, відповідно, здешевленню вартості державних запозичень. Водночас активізація таких операцій дозволяє уряду ефективніше здійснювати боргове планування, мінімізуючи витрати на обслуговування боргу та забезпечуючи стабільність бюджетної політики [2].

Вимоги до резервування (reserve requirements) є одним із ключових інструментів регуляторної політики центрального банку, який визначає обсяги коштів, що банки зобов'язані зберігати на рахунках у центральному банку. Цей механізм виконує функцію стримування надмірної кредитної експансії та водночас забезпечує стабільність грошово-кредитної системи. Зниження норми обов'язкових резервів розширює кредитні можливості банківських установ, збільшуючи обсяги ресурсів, які можуть бути спрямовані на фінансування економіки, зокрема шляхом участі у придбанні державних облігацій або кредитуванні державних проєктів. У такому випадку потенційно знижується вартість позик як для реального сектору, так і для держави, що створює сприятливе середовище для активізації бюджетних інвестицій та стимулювання економічного зростання [11]. Водночас надмірне пом'якшення резервних вимог, особливо за умов низької якості системи управління банківськими ризиками та недостатнього пруденційного нагляду, може мати негативні наслідки. Зокрема, зростає ризик «перегріву» кредитного ринку, підвищується ймовірність надмірного зростання грошової маси в обігу, що, у свою чергу, формує інфляційний тиск на економіку. Такий дисбаланс може призвести до зниження ефективності управління публічними фінансами, посилення фіскального навантаження та втрати макроекономічної стабільності, особливо у випадках, коли одночасно спостерігається зростання дефіциту бюджету або обсягів державного боргу [11].

Монетарне стимулювання, яке включає зниження базових процентних ставок, активізацію операцій на відкритому ринку з купівлі державних цінних паперів, а також інші заходи, спрямовані на збільшення грошової пропозиції, є одним із ключових інструментів антикризової політики центрального банку. У контексті управління державними фінансами таке стимулювання сприяє зменшенню витрат на обслуговування державного боргу, оскільки відсоткові ставки на ринку знижуються, а отже, умови запозичень для уряду стають більш сприятливими. Це, своєю чергою, розширює фіскальний простір держави, дозволяючи уряду

спрямовувати звільнені ресурси на фінансування пріоритетних сфер, зокрема соціальних програм, інфраструктурних проєктів і підтримки економічної активності [2]. Особливо актуальним є застосування інструментів монетарного стимулювання в періоди економічних спадів, коли зниження ділової активності вимагає додаткових імпульсів з боку державної політики, орієнтованої на підтримку внутрішнього попиту та стабілізацію фінансових потоків. Проте разом із позитивними ефектами така політика несе й потенційні загрози, серед яких домінує ризик прискореного зростання інфляції. Надмірне пом'якшення умов кредитування за відсутності належного контролю за грошовими агрегатами може призвести до так званого «гарячого» попиту на товари й послуги, коли обсяг споживання перевищує реальні виробничі можливості економіки. У результаті зростає загальний рівень цін, що, у свою чергу, підриває купівельну спроможність державних видатків, знижує ефективність бюджетного фінансування та може ускладнити реалізацію довгострокових програм соціально-економічного розвитку.

З іншого боку, політика монетарного стримування (tight monetary policy), яка передбачає підвищення облікової ставки, посилення нормативів обов'язкового резервування або скорочення грошової пропозиції шляхом операцій на відкритому ринку, є інструментом жорсткого регулювання макроекономічної ситуації в умовах ризику перегріву економіки чи зростання інфляційного тиску. Така політика спрямована на зниження обсягів доступного кредитування, стримування споживчого попиту, стабілізацію грошового обігу та зміцнення довіри до національної валюти. У довгостроковій перспективі монетарне стримування може сприяти утриманню інфляції на помірному рівні, стабілізації валютного курсу, поліпшенню імпортного балансу через зменшення попиту на імпортовані товари та підвищення конкурентоспроможності внутрішнього виробництва [6]. Проте застосування такої політики створює й низку фіскальних викликів. Підвищення облікової ставки або резервних вимог збільшує вартість запозичень як для приватного сектора, так і для держави, що прямо впливає на умови фінансування бюджетних потреб. Уряд у таких умовах змушений здійснювати залучення ресурсів за вищими відсотковими ставками, що призводить до зростання витрат на обслуговування державного боргу. Це, своєю чергою, обмежує можливості реалізації масштабних державних інвестиційних або соціальних програм, може спричинити скорочення видатків у пріоритетних секторах економіки та поглибити бюджетний дефіцит у середньостроковій перспективі [9]. Таким чином, ефективність монетарного стримування значною мірою залежить від здатності уряду досягати балансу між цілями стабілізації цін і забезпеченням фіскальної стійкості.

Центральний банк не просто визначає монетарний курс, а й виконує функцію «гаранта» макроекономічної стабільності, координуючи свої дії з урядовими органами, які формують фіскальну політику [11]. Якщо ці політики неузгоджені, виникає загроза конфлікту інтересів: надмірне пом'якшення з боку центробанку може стимулювати дефіцит бюджету та інфляційний тиск, тоді як жорстка монетарна політика здатна уповільнити економічне зростання й ускладнити реалізацію державних проєктів. Для забезпечення максимальної синергії потрібні спільні платформи для обміну інформацією, чіткі процедури погодження

фіскально-монетарних заходів і транспарентність у застосуванні обмежувальних чи стимулювальних інструментів [11]. Табл. 2 ілюструє взаємодію окремих монетарних інструментів із публічними фінансами та пов'язані з нею можливі обмеження.

Таблиця 2

Взаємодія окремих монетарних інструментів із публічними фінансами

Монетарний інструмент	Характеристика	Вплив на державні фінанси	Потенційні обмеження
Облікова ставка	Застосовується для регулювання загального рівня процентних ставок у економіці; зміни визначають вартість кредитних ресурсів для банків	Зменшення облікової ставки здешевлює запозичення для держави, полегшує обслуговування боргу	Ризик інфляційного тиску та девальвації валюти Необхідність чіткого моніторингу макроекономічних показників та своєчасного коригування
Операції на відкритому ринку	Купівля-продаж державних цінних паперів центральним банком, вплив на ліквідність у банківській системі	Збільшення попиту на держоблігації знижує їхню дохідність, роблячи запозичення для уряду більш вигідними	Надмірне скупчення облігацій на балансі центробанку може спотворити ринкові механізми Може виникати залежність бюджету від політики центробанку
Вимоги до резервування	Норми, що регулюють обсяги коштів, які банки зобов'язані тримати в центробанку; впливають на доступність кредитних ресурсів	Зниження резервних вимог збільшує кредитний потенціал, створює можливості для більшого фінансування державних видатків	Надмірне пом'якшення може викликати «перегрів» кредитного ринку Ризик зростання проблемних кредитів та прискорення інфляції
Нестандартні інструменти (кількісне пом'якшення (QE) тощо)	Програми викупу активів, розширення балансу центрального банку з метою підтримання ліквідності та стимулювання економічного зростання (Quantitative Easing, QE)	Може суттєво знизити довгострокові ставки, тим самим полегшуючи залучення коштів урядом і зменшуючи вартість обслуговування держборгу	Ризик формування «бульбашок» на фінансових ринках Можливе знецінення національної валюти Потребує чітких критеріїв завершення програм QE

Джерело: складено авторами на основі [2; 11-12]

Підсумовуючи, можна стверджувати, що чітка координація між монетарними інструментами та фіскальною політикою має важливе значення для забезпечення стабільності державних видатків і сталого економічного зростання. Центральний банк, як регулятор грошово-кредитної сфери, відіграє ключову роль у формуванні умов, за яких уряд може здійснювати ефективне бюджетне планування й забезпечувати належний рівень фінансової безпеки країни.

У контексті цифровізації світової економіки фінансові технології (FinTech) стрімко еволюціонують, трансформуючи як приватний сектор, так і систему управління державними фінансами. Їх активне впровадження в управлінські процеси державного сектору, зокрема у сфері публічних фінансів, суттєво змінює традиційні підходи до організації обліку, звітності, планування та контролю за використанням бюджетних ресурсів. Серед ключових напрямів розвитку FinTech-технологій у державному управлінні можна виокремити нові платіжні платформи (on-line payment systems), електронні інструменти бюджетного адміністрування

(e-budgeting), автоматизовану звітність (e-reporting), а також розробку та потенційне впровадження цифрових валют центральних банків (central bank digital currencies, CBDC). Ці інструменти відкривають широкі можливості для оптимізації фінансових потоків, прискорення розрахункових операцій і забезпечення їх уніфікації на всіх рівнях бюджетної системи [6]. Завдяки високій швидкості транзакцій, притаманній сучасним електронним платіжним системам, державні органи можуть здійснювати оперативне надходження, облік і розподіл коштів за цільовими програмами, що набуває особливої ваги в умовах надзвичайних ситуацій, військових викликів або реалізації масштабних соціально-економічних проєктів. До того ж FinTech-інструменти підвищують прозорість та підзвітність у сфері публічних фінансів, сприяють зменшенню корупційних ризиків і забезпечують краще прогнозування державних доходів і видатків [4]. Таким чином, цифрові фінансові технології становлять стратегічний ресурс для модернізації системи управління державними фінансами в умовах глобальної цифрової трансформації.

Цифрові валюти центральних банків (Central Bank Digital Currencies, CBDC) розглядають як перспективний інструмент, здатний спростити доступ до державних послуг і водночас зміцнити монетарний контроль. Завдяки CBDC можна мінімізувати витрати на обіг готівки та посилити прозорість грошових потоків, адже всі операції фіксуються на децентралізованих (або гібридних) реєстрах із високим ступенем захищеності [12]. У свою чергу, електронні інструменти бюджетного обліку дають можливість істотно спростити процедури формування й моніторингу державного бюджету та зменшити корупційні ризики шляхом відстеження кожної транзакції в режимі реального часу [2].

Застосування фінтех-рішень у державному управлінні публічними фінансами відкриває низку переваг [4; 6]:

- пришвидшення транзакцій: електронні платіжні платформи та автоматизовані системи обліку скорочують час на обробку заявок і виконання платежів, що підвищує ефективність використання бюджетних коштів;

- мінімізація тіньових схем: прозорість електронних систем ускладнює можливість використання «тіньових» чи фіктивних операцій, оскільки кожен фінансовий рух відображається у базі даних з відповідними позначками про відправника й отримувача;

- підвищення довіри до державних сервісів: завдяки спрощеному доступу до інформації про стан платежів, бюджетне фінансування та операції з державною власністю громадяни й бізнес отримують більше підстав довіряти механізмам розподілу державних ресурсів.

Попри значні переваги, фінансові технології створюють новий спектр ризиків. По-перше, зростає ризик кібератак, оскільки згадані платформи та системи можуть стати ціллю для хакерів, які намагаються викрасти кошти або пошкодити дані [11]. По-друге, правове регулювання цифрових операцій поки що не у всіх країнах уніфіковане й достатньо чітке, що може сприяти розширенню «правових прогалів» і ускладнює міжнародну співпрацю [9]. По-третє, асиметрія інформації та технічна складність нових технологій можуть створювати нерівні умови для різних груп користувачів (наприклад, регіонів із недостатнім доступом до інтернету

чи невисоким рівнем цифрової грамотності). Основні види ризиків, пов'язаних із впровадженням фінтех у державний сектор, узагальнено в табл. 3.

Таблиця 3

Основні ризики впровадження фінтех у державний сектор

Тип ризику	Зміст ризику	Способи мінімізації
Кіберризик	Кібератаки на платіжні системи, електронні бази даних або блокчейн-рішення для цифрових валют	Підвищення рівня кіберзахисту Використання багатофакторної автентифікації Створення «центру реагування» на кіберінциденти
Правовий ризик	Відсутність єдиних стандартів і чіткої нормативної бази для операцій із цифровими активами та електронними системами	Розробка гармонізованого законодавства Співпраця з міжнародними організаціями Створення спеціальних регуляторних «пісочниць»
Асиметрія інформації	Різний рівень обізнаності, цифрової грамотності та доступу до інтернету серед населення та суб'єктів господарювання	Навчальні програми та інформаційні кампанії Регіональні «Центри цифрової підтримки» Забезпечення доступності IT-інфраструктури
Технічні обмеження	Системні збої, обмежена пропускна здатність мереж, несумісність різного програмного забезпечення	Оптимізація системи навантажень Побудова резервних дата-центрів Стандартизація протоколів обміну даними

Джерело: складено авторами на основі [2; 4; 6; 9]

Таким чином, сучасні фінансові технології пропонують нові інструменти підвищення прозорості та ефективності використання публічних фінансів, але одночасно зумовлюють появу додаткових загроз. Успішне впровадження таких технологій вимагає від державних органів ретельного планування, ухвалення виважених юридичних рішень і провадження заходів із підвищення цифрової грамотності населення. Такий підхід стане запорукою стабільного й безпечного розвитку е-послуг, а також дасть можливість забезпечити належний рівень довіри до державної фінансової системи.

Для розкриття глибинних взаємозв'язків між функціонуванням банківської системи та станом публічних фінансів доцільно застосовувати інструментарій економіко-математичного моделювання, зокрема мультифакторні регресійні моделі. Такі моделі дозволяють кількісно оцінити вплив ключових характеристик банківського сектору на основні параметри бюджетної політики, виявити залежності, які не є очевидними при простому спостереженні, та підвищити обґрунтованість управлінських рішень у сфері фінансового регулювання. У межах відповідних моделей основну увагу зосереджують на оцінці впливу незалежних змінних банківської системи – таких як рівень ліквідності, банківська маржа, коефіцієнт достатності капіталу, обсяги кредитування, облікова ставка тощо – на залежні бюджетні показники, до яких належать дефіцит державного бюджету, рівень державного боргу, витрати на обслуговування запозичень, структура фіскального простору тощо. У практиці економетричного аналізу широко використовуються метод найменших квадратів (Ordinary Least Squares, OLS), метод зважених найменших квадратів (Weighted Least Squares, WLS), а також розширені модифікації регресійних моделей з корекцією на автокореляцію, гетероскедастичність та інші

статистичні викривлення. Застосування цих підходів дає змогу не лише визначити ступінь і напрямок впливу кожного чинника, а й отримати статистично значущі коефіцієнти з довірчими інтервалами, які дозволяють формулювати валідні висновки щодо ефективності та ризиків взаємодії банківського сектора й публічних фінансів [11]. Результати таких оцінок можуть слугувати підґрунтям для побудови сценаріїв бюджетного планування, прогнозування боргового навантаження та оптимізації державної фінансової політики з урахуванням стану банківського середовища.

Поряд із регресійним аналізом важливо застосувати VAR-моделі (Vector Autoregression), що дозволяють вивчати взаємний вплив змінних у часовій перспективі й враховувати лагові ефекти. Застосування VAR-моделей є особливо корисним у разі, коли необхідно дослідити, як шоки в банківській системі (наприклад, різке зростання проблемних кредитів) відображаються на бюджетних показниках упродовж кількох періодів [2; 11]. Аналіз імпульсних реакцій (Impulse Response Functions) і функцій розкладу дисперсії (Variance Decomposition) дає змогу визначити внесок кожної змінної у пояснення динаміки «відповідної» змінної системи.

Для визначення «крайніх» сценаріїв розвитку подій, аналізу потенційних ризиків і оцінки ефективності антикризових заходів у сфері публічних фінансів доцільним і методологічно виправданим є застосування сценарного аналізу. Цей підхід передбачає моделювання альтернативних макроекономічних сценаріїв розвитку – зокрема, оптимістичного (із сприятливою динамікою ключових індикаторів), базового (як найімовірнішого) та песимістичного (з урахуванням кризових чи шоківих впливів) – для оцінки варіативності бюджетного навантаження та фінансової стабільності. У межах кожного сценарію можуть змінюватися такі параметри, як рівень облікової ставки, динаміка інфляції, темпи зростання або падіння валового внутрішнього продукту (ВВП), валютний курс, обсяги запозичень і вартість державного боргу. Такий багатофакторний аналіз дозволяє виявити найбільш вразливі напрями взаємодії між банківським сектором і державними фінансами, ідентифікувати так звані «вузькі місця» в системі фінансової координації та заздалегідь розробити компенсаторні механізми для зниження ризиків фіскальної дестабілізації [9]. Особливої аналітичної цінності набуває поєднання сценарного аналізу з результатами регресійного моделювання та використанням векторної авторегресії (VAR-моделей), що дозволяє комплексно враховувати як поточні значення змінних, так і їхні лагові впливи. Такий інтегрований підхід формує цілісну аналітичну платформу для глибокого вивчення взаємозалежності між станом банківської системи й параметрами бюджетно-податкової політики. Він сприяє обґрунтованому формуванню антикризових заходів, які базуються на моделюванні реалістичних сценаріїв та дають змогу забезпечити стійкість державного фінансового управління в умовах внутрішніх і зовнішніх викликів.

У періоди економічної чи фінансової невизначеності держави з розвиненою банківською системою, зокрема США, Велика Британія та країни ЄС, вдаються до широкого спектра заходів для стабілізації фінансового ринку й підтримки державних фінансів. Під час глобальної фінансової кризи 2008–2009 років уряди США та країн ЄС застосували програми викупу токсичних активів і рекапіталізації найбільших банків (TARP у США, інструменти підтримки ліквідності в ЄС), а центральні банки знизили базові процентні ставки і впровадили політику кількісного пом'якшення

(QE), викуповуючи державні облігації та комерційні цінні папери. Європейський центральний банк використав операції SMP (Securities Markets Programme), OMT (Out-right Monetary Transactions) і LTRO/TLTRO (Long-Term Refinancing Operations / Targeted Long-Term Refinancing Operations), надаючи банкам доступ до довгострокових кредитів за помірними ставками, а також запровадив тимчасові гарантії на міжбанківські кредити та послаблення окремих регуляторних вимог, щоб не допустити масштабних банкрутств фінансових установ [4]. Завдяки такому координованому підходу уряди і центральні банки розвинутих країн здешевлювали вартість державних запозичень і знижували шокове навантаження на бюджети держав із високим борговим рівнем.

Кризові явища найчастіше долають за допомогою державних гарантій, спеціальних програм викупу проблемних активів і проведення рекапіталізації банків, коли цього вимагає масштаб ризиків. Федеральна резервна система США під час кризи 2008–2009 років запроваджувала спеціальні кредитні лінії (Primary Dealer Credit Facility, Commercial Paper Funding Facility), а ЄЦБ розширював програму рефінансування, що дало змогу банкам зберігати доступ до ліквідності та підтримувати кредитування економіки [13]. Країни також використовували тимчасові мораторії на погашення кредитів та пом'якшення деяких вимог Базель III для того, щоб не допустити лавиноподібної хвилі банкрутств у фінансовому секторі. Такі кроки полегшували тиск на державні фінанси, оскільки запобігали додатковим видаткам на порятунок системно важливих банків і втратам з боку вкладників чи кредиторів.

У порівнянні з досвідом зазначених вище країн, вітчизняна практика має свою специфіку, зумовлену меншою глибиною фінансового ринку та обмеженими можливостями для масштабних операцій із викупу активів і довгострокового рефінансування [6; 14]. В Україні, особливо в період 2014–2016 років, масштабна частка проблемних кредитів призвела до націоналізації великих банків і зростання частки держави у банківському секторі. Подібні заходи нагадують західні схеми рекапіталізації, проте були реалізовані за умов низької прозорості судової системи і недостатньої розвиненості ринку капіталів [14]. Якщо у розвинених економіках короткострокові кризи пом'якшуються масштабними операціями QE або системою гарантій без значних політичних ризиків, то в українській практиці, попри запровадження низки реформ і координацію дій між НБУ та урядом, все ще зберігаються розбіжності в регулятивних підходах і практичній реалізації антикризових заходів. Це свідчить про необхідність подальшого наближення національних регуляторних практик до міжнародних стандартів, підвищення прозорості й ефективності державної підтримки банків та посилення незалежності центрального банку.

Помірне зростання проблемних кредитів або зниження рівня капіталізації банків, здатне підвищувати вартість державного запозичення, посилювати дефіцит бюджету та розширювати обсяг державного боргу. Такий висновок узгоджується з кейнсіанською традицією, яка наголошує на важливості поєднання монетарних і фінансових інструментів у періоди кризового падіння сукупного попиту [5], але водночас вносить корективи у розуміння масштабів впливу: монетаристи й прихильники теорії раціональних очікувань [5] стверджують, що невдале використання банківської ліквідності може призвести до інфляційних ризиків і неефективного розподілу державних ресурсів.

Водночас необхідно враховувати декілька обмежень застосованої методології, які можуть вплинути на точність і узагальненість результатів. По-перше, під час збору статистичних даних трапляється неоднорідність методології звітності банків і державних органів у різні роки [6]. Це може зумовлювати зміщення в оцінках або потребувати додаткових коригувань показників. По-друге, політичні чинники (зміна уряду, ухвалення «популістських» бюджетів, геополітичні конфлікти) також можуть спотворювати дію класичних економічних механізмів, підсилюючи або нейтралізуючи взаємозв'язки «банки – публічні фінанси» [2]. По-третє, залишається відкритим питання щодо якості управлінських рішень у приватному та державному секторах: у країнах із слабкою судовою системою та низьким рівнем верховенства права будь-які інституціональні реформи можуть втратити ефективність [14].

Аналіз результатів дає змогу сформулювати декілька гіпотез щодо шляхів удосконалення системи банківського регулювання та координації фіскально-монетарної політики. Перша гіпотеза полягає в тому, що підвищення прозорості банківської звітності та посилення механізмів пруденційного нагляду здатне зменшити залежність державних фінансів від кризових потрясінь у банківському секторі. Друга гіпотеза стосується ролі центрального банку: чітко визначені процедури інформаційного обміну та спільне планування антикризових заходів із міністерством фінансів можуть підвищити ефективність використання державних коштів і зменшити негативний вплив коливань ліквідності на державний борг [9]. Третя гіпотеза акцентує на тому, що залучення цифрових технологій (фінтех-рішень) у поєднанні з жорсткішими вимогами до розкриття інформації та кращим регулюванням макропруденційних інструментів дозволить оперативніше ідентифікувати ризики та реагувати на них, забезпечуючи більш стійку взаємодію між банками та державою [15]. У перспективі такі напрями можуть стати предметом подальших досліджень і дискусій у науковій та експертній спільноті.

Проведений аналіз продемонстрував, що стан банківського сектора й ефективність управління публічними фінансами є взаємопов'язаними, а отже підвищення стійкості банків і впровадження сучасних технологій можуть істотно посилити фіскальну стабільність. Насамперед рекомендується посилити регулятивну політику, зокрема підвищити вимоги до капіталізації банків, запровадити суворіші критерії оцінювання ризиків і розширити макропруденційний нагляд. Важливо також удосконалити механізми взаємодії між центральним банком та казначейством, щоб оперативно узгоджувати параметри монетарної та фіскальної політики, зменшуючи імовірність розбалансування державних фінансів у кризові періоди [2; 6].

Окрему увагу необхідно приділити інструментам раннього попередження (early warning systems): регулярний моніторинг показників ліквідності, кредитних ризиків і впливу депозитів дасть змогу вчасно реагувати на ознаки потенційної дестабілізації. Поглиблення інтеграції фінтех-рішень (онлайн-моніторинг транзакцій, блокчейн-системи, автоматизовані платіжні платформи) допоможе скоротити час розрахунків і мінімізувати тіньові схеми, оскільки електронні дані залишають прозорий слід для аудитів і державного контролю [4; 6]. Для підвищення ефективності застосування таких технологій важливо сформувати відповідну нормативно-правову базу, що забезпечить захист інформації та сприятиме взаємодії держави з приватним сектором.

У напрямі реформування банківського сектора доцільно переорієнтуватися на модель, яка зменшує концентрацію ризиків та підвищує роль ринкових механізмів. Належне корпоративне управління й прозорість власності банків, вчасне виявлення проблемної заборгованості (NPL) та розроблення програм реструктуризації допоможуть забезпечити стійкість галузі в умовах макроекономічної турбулентності [14; 15]. Одночасно з цим мають активно розвиватися небанківські фінансові установи і фондовий ринок для диверсифікації джерел капіталу й зниження тиску на державу під час криз.

В табл. 4 систематизовано головні напрями вдосконалення взаємодії «банківська система – державні фінанси», а також очікувані результати їх реалізації.

Таблиця 4

Окремі напрями вдосконалення взаємодії банківської системи та державних фінансів

Рекомендації	Стислий опис заходів	Очікувані результати
Підвищення вимог до капіталізації та пруденційного нагляду	Посилення нормативів достатності капіталу, розширення макропруденційних інструментів, жорсткіший контроль за NPL	Покращення стійкості банківської системи, зменшення потреби у державній підтримці, зниження ризику банківських дефолтів
Координація дій між центральним банком і казначейством	Спільне планування емісії держоблігацій, узгодження монетарної і фіскальної політики, регулярний обмін інформацією	Оптимальне управління борговим навантаженням, зниження витрат на обслуговування боргу, більш прогнозована грошово-кредитна динаміка
Інструменти раннього попередження та фінтех-рішення	Розгортання системи моніторингу ліквідності і впливу депозитів, впровадження автоматизованих платіжних і блокчейн-платформ	Підвищення прозорості транзакцій, оперативне виявлення ознак фінансової кризи, запобігання махінаціям і мінімізація корупційних схем
Реструктуризація NPL і реформування банківської системи	Розробка єдиних стандартів реструктуризації непрацюючих кредитів, розвиток фондового ринку, підвищення ролі небанківських установ	Зменшення навантаження на бюджети від докапіталізації держбанків, вища привабливість фінансового ринку, зростання довіри інвесторів

Джерело: складено авторами на основі [3; 5; 11]

Описані вище заходи формують цілісний пакет пропозицій, спрямованих на системне поліпшення механізмів управління публічними фінансами та підвищення ролі банківського сектора як драйвера економічної стабільності. Втілення цих рекомендацій у комплексі, із залученням усіх ключових стейкхолдерів – від урядових структур і центрального банку до комерційних банків та небанківських фінансових організацій, – дасть можливість створити більш надійну і гнучку фінансову систему, спроможну ефективно функціонувати в умовах сучасних викликів і невизначеності.

Висновки. Результати проведеного дослідження підтвердили важливість банківської системи в підтриманні стабільності державних фінансів, особливо в контексті макроекономічної невизначеності та повоєнного відновлення економіки України. Ґрунтовний аналіз продемонстрував, що функціонування банків істотно впливає на формування та використання бюджетних ресурсів, а також на зростання чи зменшення ризиків боргового навантаження. Позитивна взаємодія між державними

інституціями та фінансовим сектором сприяє стабільності бюджетно-боргових показників, водночас неналежне регулювання банківської діяльності підвищує імовірність кризових явищ і потреби в урядових інтервенціях, що посилює тиск на державні фінанси. У такий спосіб з'ясовано, що обґрунтоване й своєчасне використання в країні монетарних інструментів, ефективна координація між центральним банком і міністерством фінансів та активне впровадження фінтех-рішень можуть значно зменшити ризики для публічних фінансів і посилити загальну стійкість економіки.

Поставлена мета – встановити та науково обґрунтувати роль і значення банківської системи у формуванні та реалізації державної фінансової політики за умов невизначеності – була досягнута шляхом аналізу кількісних і якісних взаємозв'язків, а також завдяки порівнянню міжнародного й вітчизняного досвіду. Дослідницькі гіпотези про те, що ефективне регулювання банківської діяльності знижує системні ризики для бюджету й уповільнює наростання державного боргу, а також що тісна монетарно-фіскальна координація в кризові періоди може пом'якшити макроекономічні шоки, здебільшого знайшли підтвердження. Водночас виявлено необхідність подальшого уточнення деяких аспектів взаємодії «банки – публічні фінанси», зокрема визначення регулюючої ролі цифрових технологій і стрес-тестування в умовах масштабних геополітичних ризиків.

Потреба у поглибленні досліджень постає передусім у таких напрямках, як аналіз технологічних інновацій (штучний інтелект і блокчейн) та їх впливу на прозорість, швидкість і захищеність операцій із державними ресурсами, а також у контексті геополітичних викликів, що можуть призводити до різких коливань на фінансовому ринку. Перспективними є дослідження поведінкових чинників учасників ринку (поведінкова економіка й фінанси), які впливають на прийняття фінансових рішень у ситуаціях невизначеності та ризику. Поєднання цих аспектів – технологічних, геополітичних та поведінкових – здатне забезпечити багатовимірне бачення процесів, які формують взаємодію між банківською системою та публічними фінансами, і сформувати більш дієву базу для ухвалення ефективних управлінських рішень в умовах сьогодення.

Список використаних джерел:

1. Бліщук К. М. Особливості управління публічними фінансами у воєнний період. *Ефективність державного управління*. 2023. № 70/71. С. 62–67. URL: <https://doi.org/10.36930/507008>
2. IMF. World Economic Outlook. 2022. URL: <https://www.imf.org/en/Publications> (accessed March 25, 2025).
3. Криниця С. Сучасні тренди розвитку цифрових технологій та їх вплив на публічні фінанси. *Збірник наукових праць Державного податкового університету*. 2023. № 2. С. 82–120. URL: <https://doi.org/10.33244/2617-5940.2.2023.82-120>
4. World Bank. World Development Report. 2021. URL: <https://www.worldbank.org/ext/en/home> (accessed March 25, 2025).
5. Рудевська В. І. Бізнес-архітектура банківського сектору у забезпеченні зростання економіки країни: теорія, методологія, практика : монографія. Київ:

- Авторграф, 2021. 236 с. URL: http://dspace.lnlibrary.lviv.ua/jspui/bitstream/123456789/170/1/%D0%A0%D1%83%D0%B4%D0%B5%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F.pdf
6. OECD. Economic Outlook. 2021. URL: <https://www.oecd.org/economy> (accessed March 25, 2025).
 7. Basel Committee on Banking Supervision. Basel III: Finalising post-crisis reforms. BIS. 2019. URL: <https://www.bis.org/bcbs>
 8. GARP. Systemic Risk in Banking Sector: A Practical Approach to Assessment and Control. Global Association of Risk Professionals. 2016. URL: <https://www.garp.org/white-paper/...>
 9. ECB. ECB Economic Bulletin. European Central Bank. 2021. URL: <https://www.ecb.europa.eu/pub> (accessed March 25, 2025).
 10. GFSR. Global Financial Stability Report. International Monetary Fund. 2024. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/GFSR> (accessed March 25, 2025).
 11. Степанець В., Краснова І. Способи врегулювання неплатоспроможності банків в Україні. *Вісник Хмельницького національного університету*. Економічні науки. 2023. № 6. С. 95–102. URL: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-324-6-15>
 12. BIS. BIS Quarterly Review. Bank for International Settlements. 2019. URL: <https://www.bis.org/publ> (accessed March 25, 2025).
 13. FED. Federal Reserve's Response to the Financial Crisis: Monetary Policy Tools. Board of Governors of the Federal Reserve System. 2010. URL: <https://www.federalreserve.gov/> (accessed March 25, 2025).
 14. НБУ. Показники банківської системи. Національний банк України. 2025. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic> (дата звернення: 25.03.2025)
 15. Bank of England (BoE). Asset Purchase Facility and quantitative easing. 2015. URL: <https://www.bankofengland.co.uk/> (accessed March 25, 2025).

References:

1. Blishchuk K. M. (2023) Osoblyvosti upravlinnia publichnymy finansamy u voiennyi period [Features of public finance management during wartime]. *Efektivnist derzhavnoho upravlinnia – Efficiency of Public Administration*, no. 70/71, pp. 62–67. <https://doi.org/10.36930/507008>
2. IMF (2022) World Economic Outlook. Available at: <https://www.imf.org/en/Publications> (accessed March 25, 2025).
3. Krynytsia S. (2023) Suchasni trendy rozvytku tsyfrovyykh tekhnolohii ta yikh vplyv na publichni finansy [Current trends in the development of digital technologies and their impact on public finance]. *Zbirnyk naukovykh prats Derzhavnoho podatkovoho universytetu – Proceedings of the State Tax University*, no. 2, pp. 82–120. <https://doi.org/10.33244/2617-5940.2.2023.82-120>
4. World Bank (2021) World Development Report. Available at: <https://www.world-bank.org/ext/en/home> (accessed March 25, 2025).
5. Rudevskya V. I. (2021) Biznes-arkhitektura bankivskoho sektoru u zabezpechenni zrostantia ekonomiky krainy: teoriia, metodolohiia, praktyka [Business Architecture of the banking sector in ensuring the growth of the country's economy: theory, methodology, practice]

- of the Banking Sector in Ensuring Economic Growth of the Country: Theory, Methodology, Practice: Monograph]. Kyiv: Avtograf, 236 p. Available at: [http://dspace.inulibrary.lviv.ua/...](http://dspace.inulibrary.lviv.ua/) (accessed March 25, 2025).
6. OECD (2021) Economic Outlook. Available at: <https://www.oecd.org/economy> (accessed March 25, 2025).
 7. Basel Committee on Banking Supervision (2019) Basel III: Finalising post-crisis reforms. Bank for International Settlements. Available at: <https://www.bis.org/bcbs> (accessed March 25, 2025).
 8. GARP (2016) Systemic Risk in Banking Sector: A Practical Approach to Assessment and Control. Global Association of Risk Professionals. Available at: [https://www.garp.org/white-paper/...](https://www.garp.org/white-paper/) (accessed March 25, 2025).
 9. ECB (2021) ECB Economic Bulletin. European Central Bank. Available at: <https://www.ecb.europa.eu/pub> (accessed March 25, 2025).
 10. GFSR (2024) Global Financial Stability Report. International Monetary Fund. Available at: <https://www.imf.org/en/Publications/GFSR> (accessed March 25, 2025).
 11. Stepanets V., Krasnova I. (2023) Sposoby vrehuliuvannia neplatospromozhnosti bankiv v Ukraini [Methods of regulating bank insolvency in Ukraine]. Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences, no. 324(6), pp. 95–102. <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-324-6-15>
 12. BIS (2019) BIS Quarterly Review. Bank for International Settlements. Available at: <https://www.bis.org/publ> (accessed March 25, 2025).
 13. FED (2010) Federal Reserve's Response to the Financial Crisis: Monetary Policy Tools. Board of Governors of the Federal Reserve System. Available at: <https://www.federalreserve.gov/> (accessed March 25, 2025).
 14. NBU (2025) Pokaznyky bankivskoi systemy [Indicators of the banking system]. National Bank of Ukraine. Available at: <https://bank.gov.ua/ua/statistic> (accessed March 25, 2025).
 15. Bank of England (2015) Asset Purchase Facility and quantitative easing. Available at: <https://www.bankofengland.co.uk/> (accessed March 25, 2025).